

BLAŽO JOVANOVIĆ – LIČNOST KOJA JE OBILJEŽILA JEDNO VRIJEME

Radoje Pajović

Speaking of Blažo Jovanović whom he believes to be an exceptional person from modern Montenegrin history, the author creates an illustration by taking three fragments from the rich revolutionist's biography, linking them to war dates: 18 October 1941- The Battle of Jelin Dub, 18 October 1942 and its trip to Albania and 18 October 1943 when the Ostrog operation ended.

Ovo je omaž Blažu Jovanoviću povodom 110. godina od njegovog rođenja¹

Kada sam obaviješten da se priprema ova svečanost i da je mene zapalo da govorim o Blažu Jovanoviću obuzelo me prijatno uzbuđenje. Prije 60 godina, odmah poslije diplomiranja, taman sam bio počeo da radim u Istorijskom arhivu CK Saveza komunista Crne Gore, u Centralnom komitetu se osjećala neka svečana atmosfera. Vršene su pripreme za proslavu 50. godišnjice rođenja Blaža Jovanovića. Blažo je rođen 28. marta 1907. godine.

¹ Tekst je pročitao na svečanoj akademiji, održanoj u Podgorici 23. februara 2017. godine.

Po prirodi posla bio sam upućen na saradnju, ne samo sa Savom Brkovićem, predsjednikom Komisije CK za istoriju Saveza komunista, nego i sa drugom Blažom, kako smo ga oslovljavali, jer se tada pripremala proslava 21. godišnjica Belvedera. Dva-deseta godišnjica nije održana, a te 1957. pripremalo se svečano otvaranje spomenika „Partizanu borcu“ na Gorici. Tada se intenzivno radilo i na pisanju enciklopedijske jedinice o Savezu komunista Crne Gore i drugim natuknicama za Enciklopediju Jugoslavije o zaslužnicima Partije i revolucije, kako bi rekao Dragan Mitov. Drug Blažo je učestvovao u radu svih takvih komisija jer je želio da se i ti poslovi obave sa punom odgovornošću. U pauzi rada na tim poslovima Blažo je znao i da se opusti i da ponešto ispriča o sebi, o svojim doživljajima iz rata a to je pričao i prilikom druženja sa mlađim ljudima, a volio je sa njima da se druži – lagano, opuštano baš drugarski. Iz svih tih susreta i druženja a bilo je i ličnih kontakata, saznavao sam i za neke njegove uslovno rečeno „intime“, priče o kojima nije govorio na javnim skupovima, a rijetko je neke od njih i pričao.

Tako su nastala i ova tri fragmenta iz njegove bogate i dinamične biografije koje sam pisao sa neskrivenim emocijama.

Jelin Dub

Prva priča o 18. oktobru 1941. odnosi se na partizanski okršaj na Jelinom Dubu u Bratonožićima, đe je Zetski partizanski odred, koji je tada imao 1.735 odabranih boraca, sačekao u zasjedi italijansku kolonu od 43 kamiona i preko 200 vojnika i oficira. U tom boju oko 150 italijanskih vojnika je poginulo, 64 vojnika i oficira su zarobljena, a 43 kamiona, jedna putnička kola i jedan motocikl uništeni. Zaplijenjena je velika količina životnih namirnica i važnog ratnog materijala. No, nije značaj ovog boja zbog ratnog efekta, imali su crnogorski partizani i većih i efektivnijih pobjeda. Ova pobjeda je značajnija po drugim

elementima. Ona je označila prekretnicu u razvitku NOR-a Crne Gore. Tome događaju je prethodio veličanstveni Trinaestojulski ustanak, koji je imao i planetarni značaj, jer je tek on označio prekretnicu u međunarodnom pokretu otpora. Italijanski okupator je u znak odmazde organizovao kaznenu ekspediciju sa oko 130.000 svojih vojnika i oficira i oko 20.000 domaćih neregularnih vojnika iz Albanije, sa Kosova i iz Sandžaka. Okupator je razbio ustaničku vojsku, dio ustanika pogubio, oko 15.000 zatvorio ili internirao, a Crnu Goru duž komunikacija spržio, i kuće i štale i ljetinu. Samo iz Crmnice internirano je 1.799 osoba, mnogo, da je riječ i o čitavoj Crnoj Gori. Vođstvo ustanka bilo je šokirano, ali nije izgubilo glavu, nego je sistematski pripremalo nastavak oslobodilačke borbe.

Rukovodstvo NOP-a izvršilo je potpuno prestrukturiranje svojih snaga. Narod je bio preplašen od strašnog udara. Strah se bio uvukao u svaki dom. Kako to prevladati. Odgovornost na rukovodstvo bila je ogromna. Pripreme za nastavak borbe trajale su dva mjeseca. Dva mjeseca u Crnoj Gori nije pucala ustanička puška, sem što su dva bataljona ratovala u Hercegovini, braneći srpski – pravoslavni živalj od ustaških pogroma. A onda je krenulo. Jelin Dub, novi početak, ali kakav?! Ni u jednom drugom kraju Jugoslavije, u to doba nije bilo takvog zamaha. Šest snažnih partizanskih odreda, oko 20.000 boraca. Ponovo je okupator satjeran u gradove. Blažo je u tome osjećao veliku odgovornost. Naravno da nije bio sam. Ali na njemu je bila najveća odgovornost. Ne samo što je bio organizacioni sekretar crnogorske KP, nego je bio glavni komandant operacije. Šta je u tom trenutku nosio u sebi, to je samo on znao. Nije htio da se hvali, ali po njegovom izgledu dok je to pričao osjećalo se, a i videlo, što je preživljavao. Rekao bih da je to bila jedna od najdražih njegovih, prije svega unutrašnjih pobjeda, ličnih satisfakcija.

18. oktobar 1942. Put u Albaniju kao, delegata CK KPJ i Kominterne bila je najveća životna avantura Blaža Jovanovića.

Polovinom septembra 1942. godine Tito je pozvao Blaža Jovanovića u sjedište CK KPJ u Glamoču, da mu saopšti da albanski komunisti pripremaju Osnivačku konferenciju za izbor Centralnog komiteta, pa su preko CK KPJ zatražili od Kominterne podršku. Tito je zahtjev Albanaca prosljedio Moskvi i bio je u očekivanju odgovora. Blažu je saopštio da je CK odlučno odlučio da njega pošalje kao svog delegata na Osnivačku konferenciju albanskih komunista. Nakon izvjesnog vremena Kominternu je pozitivno odgovorila i odlučila da delegat CK KPJ bude istovremeno i delegat Kominterne.

U međuvremenu Blažo se u Pidrišu, kraj Prozora, đe je bilo sjedište Pete crnogorske proleterske brigade, razdužio funkcije zamjenika političkog komesara brigade. Na put se krenulo 18. oktobra 1942. U Albaniji su upućeni Vojo Todorović, kao stručnjak za vojna pitanja i Dušan Mugoša, član Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju, kao znalac albanskog jezika. Mugoša je zajedno sa Miladinom Popovićem bio poslat u Albaniju kao ispomoć albanskim komunistima. On je u avgustu stupio u sjedište CK KPJ-u, đe je donio poštu albanskih komunista. U grupi je bilo 16 osoba. Sa njima je za Crnu Goru krenula grupa crnogorskih komunista, među njima Milinko Đurović i Dara Čokorilo, Vlado Gatolin, kao čovjek za obezbjeđenje do Albanske granice i kosovski kadrovi, Stanko Burić i Vojislav Lakčević, koji su imali da produže za Kosovo i Metohiju. Oni su od početka ustanka bili u Crnoj Gori i sa proleterskim brigadama stigli u Bosnu. Grupa je morala da se kreće okupiranim teritorijom po bosanskim, hercegovačkim, crnogorskim i albanskim bespućima. Trebalo je tako prepješačiti oko 600 km, u jednom pravcu. Maršruta do Albanske granice, ugrubo, išlaje

ovako: Pidriš - Prozor – Treskavica – Vrbica – Tjentište - Suha (na Sutjesci) – Volujak – Latično u Pivi - Višnjića Do u Goliji – gornjepoljske šume – Zupa nikšićka – bjelopavličke planine – Piperi – Bioče – Fundina – Tuzi – Kuće Rakića – Ćemovsko polje – Skadarsko jezero. Bosanske planine bile su pod kontrolom četnika, ali šumoviti predjeli davali su šansu progonjenima. Grupa je bila bez partizanskih obilježja. Nailazila je na lokalne četničke grupe. Prestavljale su se kao grupa vasojevićkih četnika na specijalnom zadatku. Grupom je formalno komandovao Vlado Gatolin sa četničkom kokardom na kapi, sa zvanjem „gospon narednik“. Kamufliranje im je uglavnom uspijevalo sve do Višnjića Dola, đe su naišli na grupu četnika popa Perišića, koji nijesu povjerovali u njihovu priču. Otkud žena (Dara Ćokorilo) među četnicima. Jedva su izvukli živu glavu. Na sreću, blizu im je bila šumovita planina Šišman. Početv od gornjepoljske šume služili su se partizanskim -gerilskim vezama. Od čitave grupe Blažo je najteže podnio put. Iako 35-togodišnjak, bio je dosta iscrpljen stalnim marševima. A prelazeći preko Treskavice dobio je ekstremno visoku temperaturu, pa su ga pridržavala po dva druga. Spasila ga je Dara Ćokorilo, dajući mu da pije kapi joda, što mu je smanjilo temperaturu.

Put kroz Albaniju bio je mnogo rizičniji i teži. Do Skadra su morali da putuju preko jezera, rijeka, močvara. Dva dana su se krili u močvarama, sa nogama u vodi cijeli dan. Maršruta im je bila Skadarsko jezero su Humski lugovi – Vraka – Skadarske šume – Skadar. U Skadru ih je čekala veza od uglednih albanskih komunista (Vasil Šanto, Tuk Jakova, Sadik Bekteši). Put kroz čitavu Albaniju bio je rizičan. U Skadru i Tirani morali su da provedu po nekoliko dana, a put do Tirane i od Tirane do Labinota išao je preko veze kod kvislinških komandanta – ličnih prijatelja i albanske „bese“. Posebno je put bio rizičan što se odvijao pod stalnim potjerama, jer je neko ipak „provalio“ dolazak Blažove grupe. U povratku je bilo lakše, jer su ih pratile partizanske straže,

ali su preko hladnog Drima, nabujalog od aprilskih kiša morali da pređu plivajući. Doček u Labinotu bio je pravi prijateljski, srdačan i drugarski. Ali je do Labinota trebalo mnogo sreće.

Komunistička partija Albanije bila je sastavljena od više grupa, većinom starijih ljudi, oportunističke, koje nijesu bile povezane, a neke se nijesu ni poznavale. Njihova aktivnost svodila se na objavljivanje proglašenja. Te grupe nijesu predstavljale nikakvu snagu. Njihov uticaj u narodu bio je slab. Za neke od njih nije se ni znalo. Veliku ulogu u ozdravljivanju stanja među tim grupama odigrali su Miladin Popović i Dušan Mugoša, koji su uspjeli da ih povežu i usmjere na pravi put. Oni su uspjeli da od Korčanske i Skadarske grupe i grupe „mladih“ odaberu najbolje kadrove i od njih stvore jezgro Komunističke partije Albanije.

U Labinotu Blažova grupa sastala se sa Miladinom Popovićem, Enverom Hodžom i drugim ljudima iz rukovodstva Komunističke partije Albanije. Oni su održali zajednički sastanak koji je trajao pet dana. Na sastanku su temeljno proučene poruke Kominterne i pisma Generalnog sekretara KPJ J. B. Tita, koja su se odnosila na stanje u Komunističkoj partiji Albanije i na nacionalnooslobodilačku borbu albanskog naroda. Tito je sa tim bio upoznat preko izvještaja i drugih materijala koje je u CK KPJ donio Dušan Mugoša, avgusta 1942. godine. Na bazi toga, Tito je dao određene primjedbe i uputstva o organizacionim pitanjima Partije, o stvaranju partizanskih odreda i njihovom prerastanju u nacionalnooslobodilačku vojsku. Zatim su donešene i određene odluke o pripremama Prve zemaljske (osnivačke) konferencije KP Albanije.

Pripreme za održavanje konferencije vršene su tako što su u čitavoj Albaniji održavani sastanci partijskih ćelija, zatim konferencije na kojima su birani delegati za okružne konferencije, na kojima su birana okružna rukovodstva i delegati za zemaljsku konferenciju. Delegati za zemaljsku konferenciju birani su na četnim i bataljonskim partijskim konferencijama.

Konferencija je održana od 18. do 20. marta 1943. godine. Blažo je u ime Kominterne, CK KPJ i Tita, pozdravio Konferenciju i govorio o njenom značaju i jedinstvu Partije i zadacima koji stoje pred Komunističkom partijom Albanije u nacionalnooslobodilačkoj borbi. Održano je sedam referata. Na izradi važnijih referata učestvovali su predstavnici KPJ – Blažo Jovanović, Miladin Popović i Dušan Mugoša. Oni su učestvovali i u diskusiji.

Na konferenciji je odati priznanje Komunističkoj partiji Jugoslavije na velikoj pomoći preko njenih predstavnika i pozvani su komunisti Albanije da se ugledaju na KPJ i da je slijede u nacionalnooslobodilačkoj borbi.

Po završetku Drugog svjetskog rata Enver Hodža je izjavio: „Blažo je bio za nas kao da je sišao bog sa neba.“

Blažo Jovanović se vratio iz Albanije 7. marta i preuzeo funkciju političkog sekretara Pokrajinskog sekretara KPJ-u za Crnu Goru. Na dužnosti prvog čovjeka Komunističke partije, odnosno Saveza komunista Crne Gore, Blažo je ostao punih 20 godina.

Ostroška operacija

Treći 18. oktobar desio se 1943. Tri 18. oktobra uzastopice – 1941, 1942. i 1943. godine. Tog dana, 1943. godine završena je tzv. Ostroška operacija u izvođenju Pete crnogorske proleterske brigade. Tog dana su u Manastiru Ostrog likvidirana dva najvažnija četnička štaba: štab generala Blaža Đukanovića, četničkog komandanta Crne Gore i štab tzv. četničkog Južnog fronta na čijem čelu je bio pukovnik Bajo Stanišić. Pukovnik Bajo Stanišić je poginuo a general Đukanović je zarobljen sa 32 četnika i 13 italijana. Od članova štaba Treće udarne divizije i Glavnog štaba partizanskih odreda Crne Gore formiran je Vojni ratni sud, koji je 23 četnika osudio na smrt, a 8 četnika i 13 Italijana oslobodili. Od poznatijih četnika osuđeni su na smrt: general Blažo Đukanović,

dva člana četničkog Nacionalnog komiteta za Crnu Goru – dr. Jovo Tošković i advokat Boško Bojović, oficir major Janko Pajović, načelnik intendature Glavne nacionalne komande, kapetan Radoje Četković, obavještajni oficir Stanišićevog štaba, kapetan Đorđije Bedžić i potporučnik Vojislav Vujović. Među oslobođenima bio je sudija N.S., sudija četničkog suda koji nikoga nije osudio na smrt. To mu je uvaženo i zato je oslobođen. Međutim, on je i dalje nastavio da služi četnicima, pa je uoči oslobođenja ponovo zarobljen i osuđena 12 godina robije.

U Ostroškoj operaciji učestvovao je i Blažo Jovanović kao politički sekretar Pokrajinskog komiteta Partije i član Glavnog štaba. Među strijeljanim nalazio se i njegov kolega advokat Boško Bojović, sa kojim je prije rata sarađivao po profesionalnoj liniji, koji je inače važio za poštenog čovjeka. Blažo je namjeravao da ga spasi, ali kad je u zaplijenjenoj četničkoj arhivi pronađeno da je Boško Bojović član četničkog Nacionalnog komiteta nije mu bilo spasa.

Likvidiranje Glavne četničke komande za Crnu Goru, na čelu sa generalom Blažom Đukanovićem i Komande tzv. Južnog fronta, na čelu s pukovnikom Bajom Stanišićem imalo je višestruki značaj. Taj događaj je obezglavio crnogorsku četničku organizaciju, koja je nakon teškog poraza u toku bitke na Neretvi i djelimičnog razoružanja od strane okupatora uoči bitke na Sutjesci, zapala u tešku krizu. Zapravo taj događaj je četničku krizu još više produbio. Taj događaj je nesumnjivo podstakao još brži i intenzivniji razvitak Narodnooslobodilačkog pokreta. Međutim, taj događaj je s četničkog lica skinuo masku o navodnom raskidu saradnje s okupatorom i hvatanju priključka antifašističkim i antiosovinskim snagama, kako su to od Draže Mihailovića uzalud zahtijevale brojne engleske misije, koje su se nalazile kod njegovih štabova.

Očekujući skorbu kapitulaciju fašističke Italije četnička Vrhovna komanda je 5. juna 1943. godine četnicima i četničkim

komandama u Crnoj Gori uputila direktivu da ubuduće ne smiju imati nikakve veze s okupatorom. Ukoliko je taj dodir s okupatorom potreban, onda to vršiti preko pogodnih lica, a nikako kao četnička komanda (AVII, ČA, CG-V-1581). U pismu Đorđu Lašiću od 17. jula 1943. Draža Mihailović preporučuje da se odmah počne sa napadima na okupatorske (italijanske) jedinice, čak i na manje garnizone i da se ti napadi dijelom izvode pod vidom „Mošinovaca“ (po Moši Pijade), kako su se u četniškom žargonu nazivali partizani, kako bi se, navodno, okupator što više angažovao na njihovom uništenju (*Zbornik NOR*; XIV, 2, dok. 175).

U depeši Đorđu Lašiću od 3. septembra 1943. Draža Mihailović piše: „Poručite generalu Đukanoviću i pukovniku Stanišiću da su Englezi gotovi da oglase sve naše ljude kao izdajnike samo ako osete najmanju saradnju sa okupatorom i zbog toga i njih dvojicu. Od Engleza ne može se sakriti nikakav odnos sa okupatorom“. (AVII, ČA, knjiga primljenih depeša, CG-8). Mihailović se posebno obratio Blažu Đukanoviću i Baju Stanišiću, upozoravajući ih da su završili svoju legalnu misiju tj. saradnju sa okupatorom i da treba da pređu na ilegalnu (u odnosu na okupatora).

Sredinom septembra general Đukanović je napustio Cetinje i prvi put u toku rata pošao „u šumu“, tj. napustio okupatorsko sjedište.

Jedno vrijeme se zadržao u Martinićima (Bjelopavlići), đe mu je saopšteno preformiranje njegove Glavne nacionalne komande za Crnu Goru, Boku i Sandžak. To je bilo prvi put da četnici čitavu teritoriju Crne Gore tretiraju kao jednu cjelinu. Do tada Boka se nalazila u sastavu Dubrovačkog korpusa pod komandom majora Đorđa Radmilovića, a Sandžak je tretiran kao Stari Ras, najčešće pod komandom rezervnog kapetana, a zatim četničkog majora Vojislava Lukačevića. Prvi pomoćnik komandanta Đukanovića postao je pukovnik Zarija Vuksanović, drugi pomoćnik Miro Božović, načelnik štaba Jakov Jovović, ađutant

Špiro Stojanović, načelnik Intendanture Janko Pajović, ordonans Vojislav Vujović, komandant Stana Puniša Bogičević a rukovodilac Propagandnog centra Miloš Jovović (profesor). Draža Mihailović je potvrdio naimenovanje crnogorske Glavne nacionalne komande.

Četnici su na sva zvona najavljivali korjenite promjene u pon-ašanju, naročito prema okupatoru, ali od toga nije ostalo ništa. Samo puka deklarativnost. U odnosu na italijanskog okupatora do kapitulacije 8. septembra nije bilo nikakvih promjena. Nakon kapitulacije Italije pokušali su da uzmu vlast, ali su ih u tome pretekli i Njemci i partizani.

O stavu prema Njemcima ima obilje dokumenata, ali ću citirati samo dva pisma komandanta crnogorskih četnika. U pismu Baju Stanišiću od 24. septembra 1943. Blažo Đukanović piše:

„Kod ove akcije vodite dobro računa o Njemcima, te da ne bi došli u dodir sa njima, pošto se bojim da to ne bi izazvalo oružani sukob, koji moramo izbjegavati“ (Arhiv Vojno-istorijskog instituta, Četnička arhiva, CG - V-475).

U pismu Božu Đuraškoviću od 5. oktobra 1943. Blažo Đukanović piše: „Mi ne mislimo i ne možemo da se borimo protiv Njemaca, jer bi se time doveo naš narod do konačne propasti, a to nama nije cilj... I kada bi htjeli, ne možemo od komunista, sa kojima ćemo se boriti do posljednje kapi krvi. Svjesni smo da se na dvije strane ne može voditi borba; a upasti između dvije strane može samo ludak. Legalizaciju (saradnju sa okupatorom – primj. R. P) ne mogu odobriti, već sa sredstvima sa kojima se raspoláže ima se nastaviti borba protiv komunista i samo protiv komunista.“ (AVII, CA, CG-V-478)

Bio je jedan pokušaj od strane Baja Stanišića da povede pregovore sa partizanskom komandom u Gornjem Polju, kod Nikšića (đe se nalazio Glavni štab partizana), 10. septembra 1943, pa je u tom smislu poslao svoga opunomoćenika kapeta Sima Mijuškovića, da utvrdi elemente saradnje. Partizanska komanda je to protumačila

kao Stanišićev manevar, jer se na veliko pričalo o angloameričkom iskrcavanju na istočnoj obali Jadrana, pa je trebalo opstati do tada. To se pokazalo kao realna procjena, pa je partizanska komanda odbila pregovore sa kompromitovanim četničkim komandantima, kao što su Blažo Đukanović, Bajo Stanišić, Simo Mijušković, Đorđe Lašić, a ostali četnici mogu prelaziti na stranu partizana, da se bore pod partizanskom komandom.

O četničkim odnosima prema Muslimanima - ništa novo. U direktivi delegata četničke Vrhovne komande, kapetana Rudolfa Perhineka, od 5. juna 1943. piše: „Naš stav prema Muslimanima određen je samim našim ciljem da u budućoj državi ne može biti nacionalnih manjina. Sada treba sa njima ipak taktizirati, gdje god se za tim ukaže prilika.“ (AVII, Ča, CG-V-1581)

Likvidacijom najviših četničkih štabova u Ostrogu, 18. oktobra 1943, maske su skinute. Svi četnički komandanti u Crnoj Gori prihvatili su saradnju sa njemačkim okupatorom. To potvrđuje i visoki četnički intelektualac ing. Ljubomir Lazarević iz Kolašina (pseudonim „Bene“), u depeši od 27. januara 1944. godine:

„Svi komandanti u Crnoj Gori primili su saradnju sa Njemcima, potpisali obavezu, a sa ostacima vojske nalaze se u žici (njemačkim garnizonima, koji su kao i italijanski bili opasani bodljikavom žicom - primj. R. P)... Naše akcije vrše se samo u cilju osiguranja ili odbrane njemačkih kolona.“ (Zbornik NOR, XIV, knj. 3, dok. 67, str. 304)

To je samo dokaz da četnička organizacija Draže Mihailovića u Crnoj Gori nije mogla da se održi bez pomoći okupatora, ni prije ni poslije Ostroga. A to bi se moglo reći i za četnički pokret Draže Mihailovića u cjelini. U odnosu na Crnu Goru nije se bitnije razlikovala ni četnička situacija u Srbiji. Od 19. novembra do 25. decembra 1943. godine sporazume sa Njemcima potpisali su sljedeći četnički komandanti u Srbiji: pukovnik Jevrem Simić, potpukovnik Ljuba Jovanović, major Vojislav Lukačević, major Dragoslav Račić, kapetan Nikola Kalabić, kapetan

Predrag Raković, kapetan Neško Nedić i mnogi drugi. (Zbornik NOR, XIV, knj. 3-4)

Postoji i njemačka dokumentacija o nastojanjima Draže Mihailovića da pregovara sa opunomoćenim njemačkim ministrom Nojbaherom i sa Firerovim opunomoćenim komandantom za jugoistok. Na Mihailovićevu želju da pregovara sa Nojbaherom odgovoreno mu je da je pitanje takvih pregovora pitanje visoke politik i da to može da bude riješeno „samo po vođstvu Rajha“. A na ponudi pregovora sa opunomoćenim njemačkim komandantom za jugoistok zabilježeno je:

„Obećanja Draže Mihailovića u pogledu lojalnog držanja treba uzeti ozbiljno, pošto je Draža Mihailović u pitanju antikomunizma uvek zauzimao dosledno držanje. Termini, koji su sa srpske strane ultimativno postavljeni za nas nisu od značaja i treba ih oceniti samo kao izraz za to da je Draža Mihailović u škripcu i da treba hitnu pomoć.“ (Zbornik NOR, XIV, 4, str. 1071, Zabeleška obavestajnog odeljenja Komande Jugoistoka sa sastanka održanog 17. i 18. avgusta u Komandi Jugoistoka, povodom ponude Draže Mihailovića za saradnju u borbi protiv jedinica NOVJ)

Sve ovo ukazuje na poseban značaj Ostroške operacije, u kojoj su likvidirani četnički štabovi na čelu sa generalom Blažom Đukanovićem i pukovnikom Bajom Stanišićem.

Eto, to su te tri epizode iz bogate biografije Blaža Jovanovića, kojih se on rado sjećao.

Naravno da ima na desetine i desetine izuzetno značajnih i svakako značajnijih događaja od navedenih, ali za ovu prigodu nije moguće o njima govoriti. Godine 1983. specijalna redakcija objavila je „Izabrane radove“ Blaža Jovanovića u tri voluminozne knjige koje najbolje govore o njegovom životnom putu i djelu.

I pored toga, ovom prigodom treba reći da je Blažo Jovanović obilježio svoje vrijeme, koje predstavlja možda najznačajnije vrijeme u istoriji Crne Gore. Takvi ljudi se rađaju jednom u vijeku.